

TUBOLY ÁDÁM TAMÁS

Zvolenszky és az artefaktualizmus: de akkor most ki alkotta meg Harry Pottert?

Zvolenszky Zsófia legújabb tanulmányaiban a létezők egy speciális kategóriájának kérdéseit vizsgálja, nevezetesen a fiktív karakterek létezését érintő metafizikai problémákat.¹ Álláspontja szerint fiktív karakterek, mint például Harry Potter, Dumbledore, Sherlock Holmes, Zsákos Frodó valóban *léteznek*: természetüket tekintve pedig mindannyian *emberalkotta absztrakt tárgyak*.

Noha Zvolenszky tanulmányainak retorikai jólfésűtsége és argumentatív ereje tagadhatatlan, írásomban néhány olyan észrevételt és megjegyzést kívánok megfogalmazni, amelyek negatív irányból árnyalják a szerző konklúzióját és alapállását. Ehhez bemutatom, hogy a Zvolenszky által kevésbé tárgyalt ersz-
sz-lehetséges-világ elképzelés kombinációja a fiktív karaktereket érintő platonizmussal egy releváns elképzelés, és valójában egy továbbra is megfontolandó állásponttal van dolgunk. Ezt teszem annak ellenére, hogy Zvolenszky azért nem számol részletesebben ezzel az opcióval, mivel főképp Mark Sainsbury elképzelésével vitatkozik, aki maga sem tárgyalja a platonizmust. Ezen túlmenően felvetek néhány olyan kérdést, amelyek Zvolenszky saját álláspontjával szemben merülnek fel, és annak rejtélyes voltára világítanak rá. Végül tanulmányom zárásaként egy némileg retorikus kérdéssel olyan pozitív alternatívák lehetőségét vetem fel, amelyek nem köteleződnek el az artefaktualizmus ontológiája mellett.

Ahhoz, hogy megfelelő módon elhelyezhessük az itt megfogalmazott kritikai észrevételeket és azok súlyát mérlegelhessük, érdemes első körben röviden áttekinteni Zvolenszky főbb célkitűzéseit és a tanulmányain átívelő gondolatmenetének struktúráját.

* * *

Zvolenszkynek két alapvető célja van: egyrészt (A) egy negatív, illetve egy (B) pozitív projekt. A pozitív projekt egy új és saját érv megfogalmazása az *artefaktualizmus* mellett, ami a szerzői alkotás kérdéséhez kötődik. Zvolenszky

¹ Lásd Zvolenszky 2012; 2013a; 2013b; 2014; 2015a; 2015b.

olyan, a *hétköznapi meggyőződéseinkből* vett kritériumot fogalmaz meg, melynek állítása szerint egyedül az általa védelt *artefaktualizmus* képes megfelelni: a kritérium nem más, minthogy a fiktív karakterek a szerzőik alkotásai kell hogy legyenek – ezt nevezzük kreacionizmusnak is. Ennek alátámasztásához Zvolenszky Saul Kripke tulajdonnevekről szóló tézisét² terjeszti ki a fiktív és üres nevek kérdésére – mindazonáltal a szerző nem csupán Kripkét alkalmazza, hanem Kripke egy-két soros megjegyzéseire építve kidolgozza saját érveit az artefaktualizmus mellett.³

A negatív projekt során Zvolenszky a Mark Sainsbury (2010) által felvetett kategóriahiba-ellenvetést cáfolja annak érdekében, hogy rámutasson az artefaktualizmus védhetőségére. Ezt Zvolenszky több évrre alapozza: (A1) rámutat, hogy a kategóriahiba-ellenvetés, „[...] ha működne, akkor túl erős volna: olyan metafizikai vitákat döntene el, amelyeket egyéb okból azt gondoljuk, hogy nem dönt el” (Zvolenszky 2013a. 301). Ha az ellenvetés működőképes volna, akkor eleve kizárná a logikai térből a lehetséges világok kapcsán vett *ersatzizmust*, amit nem szeretnénk. A szerző arra is rámutat, hogy (A2), ha valaki erszalista a lehetséges világok tekintetében, akkor „[...] aligha van oka arra, hogy az ontológiájából *kizárja* a fiktív karaktereket mint absztrakt tárgyakat” (Zvolenszky 2013a. 302), vagyis az erszalisták számára *kézenfekvő* (és motivált) elfogadni az artefaktualizmus álláspontját. Végül (A3) Zvolenszky szerint a kategóriahiba-ellenvetés a fiktív karaktereken túl kiterjeszthető lenne olyan artefaktumokra is, amelyek kapcsán szintén nem gondolnánk az ellenvetést relevánsnak vagy kívánatosnak, így az ellenvetés nem állja meg a helyét.

Mivel a fiktív karakterek létezését érintő kérdések gyakran összefonódnak a lehetséges világok létezését és természetét érintő kérdésekkel, így érdemes lenne ezeket is előzetesen felvázolni. A fiktív karakterek kapcsán alapvetően három álláspontot különít el Zvolenszky Sainsbury (2010) alapján: aki a fiktív karakterek filozófiai kérdéseivel foglalkozik, az vagy

(F1) *artefaktualista*, azaz úgy gondolja, hogy a fiktív karakterek *emberalkotta absztrakt* tárgyak; vagy

(F2) *nonaktualista*, azaz úgy gondolja, hogy a fiktív karakterek tőlünk függetlenül léteznek egy *nem aktuális* lehetséges világban; vagy

(F3) *irrealista*, azaz úgy gondolja, hogy saját jogukon vett fiktív karakterek *nem* léteznek.

² A Kripke-féle elképzelés központi helye a magyar nyelven is hozzáférhető *Megnevezés és szükségyszerűség* kötet második előadása, lásd Kripke 1981/2007.

³ A *Megnevezés és szükségyszerűség* előadása után maga Kripke is megpróbált elszámolni a fiktív karakterekkel a *John Locke Lectures* sorozatában, ami csupán nemrégiben került kiadásra *Reference and Existence* címmel, noha korábban is hozzáférhető volt kéziratként (lásd Kripke 1973/2013). Kripke megfontolásai erőteljesen épülnek a sajátos (Wittgenstein-inspirált) metafizológiájára, ennek kritikájáról lásd Tuboly 2014.

Aki a lehetséges világok filozófiai kérdéseivel foglalkozik, az vagy

(LV1) *genuin realista*, és azt mondja, hogy a lehetséges világok tőlünk téridőben és okságilag izolált, *konkrét (nem-aktuális)* világok; vagy

(LV2) *ersatzista*, és azt mondja, hogy a lehetséges világok a mi konkrét világunk *absztrakt reprezentációi*; vagy

(LV3) *fikcionalista*, és azt mondja, hogy lehetséges világok *nem* léteznek.

Ahogy Zvolenszky, úgy én sem foglalkozom a továbbiakban az LV3 állásponttal, azonban LV1 és LV2 többször is előkerül majd kombinálva az F1 és F2 elképzelésekkel. Zvolenszky Sainsbury (2010) alapján elfogadja, hogy F1, ha a kérdést a lehetséges világok kérdéskörével együtt szeretnénk tárgyalni, pusztán LV2-vel párosítható, és az érdekli, hogy mennyi esélye van az ersatzizmussal kombinált artefaktualizmusnak. Állítása szerint A2 alapján nem csak hogy esélye van, hanem egy egészen természetesen elköteleződése lenne az a lehetséges-világ ersatzistáknak a fiktív karakterek artefaktualista elképzelése.

* * *

Zvolenszky szerint a fiktív karakterek emberalkotta, s ebből kifolyólag (szemben a klasszikus „absztrakt entitások, mint *par excellence* szükségszerű entitások” nézettel) *kontingens absztrakt tárgyak* (azaz nem „hús-vér”, téridőben lokalizált létezők). Az absztrakt létezők gondolata rögtön visszatetszést kelthet azokban az olvasókban, akik úgy tartják, hogy pusztán *konkrét partikuláris* entitások léteznek (nevezhetjük ezt a feltehetően kevesek által vallott álláspontot *szélsőséges nominalizmusnak*). Ha szélsőséges nominalisták vagyunk, akkor Zvolenszky álláspontja nem képez élő opciót számunkra. Azonban a metafizikai viták nem bemondás alapján dőlnek el, így nézzük meg, milyen argumentumokat ajánl fel számunkra a szerző.

Első körben tekintsük át az artefaktualizmus realista alternatíváinak legígéretesebb verzióját, a non-aktualizmus álláspontját. Ez a pozíció abból kifolyólag, hogy Harry Potterre létező, ám nem-aktuálisan létező entitásként tekint, közvetlenül elköteleződik a *lehetséges világok* valamely metafizikai elmélete mellett, ugyanis a bevett gyakorlat szerint, a nem-aktuális létezők tipikusan lehetséges világokban foglalnak helyet. A lehetséges világok kapcsán két alapvető elméletet szokás mérlegre tenni: a David Lewis nevéhez köthető *genuin lehetséges-világ realizmust* (GLVR), és az ún. *ersatz lehetséges-világ realizmust* (ELVR). Lewis szerint a lehetséges világok nem mások, mint a mi világunkkal azonos ontológiai státuszt élvező konkrét univerzumok (Lewis 1986), míg az ersatzisták szerint a lehetséges világokra speciális kritériumoknak eleget tevő absztrakt reprezentációkként kellene tekintenünk (Adams 1974; Plantinga 1976; Stalnaker 1976/2004). GLVR (azaz LV1) Zvolenszky tanulmányaiban (a korábban említettek miatt) nem kap nagyobb szerepet a fiktív karakterek

kapcsán,⁴ sokkal érdekesebb azonban, hogy ELVR is pusztán F1 kapcsán releváns.

A szerző egyetértően idézi Sainsbury (2010. 222, 8. jegyzet) azon megjegyzését, miszerint ELVR végső soron egy olyan nézet, amely szerint, ha a fiktív karaktereket valamiféle absztrakt reprezentációkkal (ersatz-világokban „helyet foglaló” ersatz-individuumokkal) azonosítjuk, akkor valójában *aktuális* létezőknek tekintjük őket (Zvolenszky 2012. 90; 2013a. 300). Ennek oka, hogy az ersatzista elképzelés végső soron egy *aktualista* elképzelés, amely szerint mindaz, ami létezik, az aktuálisan létezik – a lehetséges világok a mi világunk lehetséges és lehetetlen alakulási módjainak aktuálisan létező absztrakt reprezentációi, ennél fogva az absztrakt fiktív karakterek is aktuális világunkban léteznének. Ha pedig így van, akkor ELVR nem is indulhat non-aktualista jelöltként a fiktív karakterek realista mezőnyében. Azonban ezen a ponton fel kell hívnunk a figyelmet egy distinkcióra, amire az említett Sainsbury-jegyzet nem tér ki, ám amelyet Zvolenszky később (2012. 101 sk.) megemlít, ám szubsztantív módon nem támaszkodik rá, így itt is mindenképp érdemes lenne minél világosabban explikálnunk.

Az „aktuális világ” két értelemben is használatos az ersatzista elméletekben. Egyrészt „aktuális világ” alatt érthetjük a minket körülvevő univerzumot (az összes konkrét és absztrakt entitásával). Másrészt mivel az aktuális világ is egy *lehetséges világ*, és mivel minden lehetséges világ egy olyan absztrakt entitás, ami a világunk lehetséges módjait reprezentálja, az aktuális világ is egy absztrakt entitás kell hogy legyen, miközben nagyon úgy tűnik, hogy azok az emberek és tárgyak, amelyekkel nap mint nap összefutunk, nem számok, halmazok, vagy egyéb absztrakt entitások.

Következésképp folyamatosan szem előtt kell tartanunk, hogy az ersatzista különbséget tesz a *minket körülvevő* és az *absztrakt aktuális világ* között, amelyet a félreértések elkerülése végett olykor az „aktualizált világ”-nak neveznek. Ebből kifolyólag pedig ellentmondás nélkül mondhatjuk, hogy noha Harry Potter aktuálisan létezik, nem része az *aktualizált világnak*. Vele ellentétben J. K. Rowling nemcsak hogy konkrét téridőbeli részét képezi a minket körülvevő aktuális világnak, az *absztrakt aktualizált világban* is megfelelő reprezentációval rendelkezik. Mindez csupán azzal a terminológiai változtatással jár, hogy a fiktív karaktereket nem non-aktuálisnak kellene neveznünk (az eddig tárgyalt értelemben

⁴ Noha a szerző olykor a non-aktualista álláspontok közül pusztán a konkrét létezőket felvonultató álláspontot (azaz Lewis nézetét) vizsgálja a fiktív karakterekkel való kombináció során, és ez alapján jogosulatlanok tűnhet a főszövegbeli állításom, valójában ez a nézet sosem képezett a szövegben valós alternatívát, hiszen, ahogy már a kezdetekkor jelzi Zvolenszky (2012, 90), amennyiben a non-aktualizmus a lehetséges világok konkretista elképzelésével jár együtt, annyiban egy meglehetősen vitatott javaslattal van dolgunk. Lásd még Zvolenszky 2013a. 300: „[...] a nonaktualizmus »árukapcsolásban« együtt jár egy sokat vitatott javaslattal, a világ-realizmussal.”

ez a címke valóban csak Lewis elképzelését fedi le), hanem *non-aktualizáltak*, s így a fiktív karakterek, noha aktuálisan léteznek, non-aktualizáltak. Ez azt jelenti Zvolenszky argumentációjának általános kereteire nézve, hogy ersatzistaként (LV2) nem csupán az F1, hanem az F2 állásponttal is számolnunk kell.

Ha ezt elfogadjuk, akkor LV2 és F2 kombinációja, noha még nem állta ki Zvolenszky későbbi kritériumának próbáját, mindenképpen tovább marad játékban, mint azt gondoltuk. Azonban tennünk kell még egy megjegyzést. Noha a szerző csupán megemlíti (Zvolenszky 2012. 84, 3. jegyzet és 98, 28. jegyzet; 2013b. 297), de nem tárgyalja hosszabban a realista alternatívák felvétele során a *platonizmust* – azt a nézetet, mely szerint a fiktív karakterek, téren és időn kívüli, elmefüggetlen létezők, amiket a szerzőik nem megalkotnak, hanem felfedeznek –, ELVR ebben a kontextusban is hasznos lehet. Vegyük az ersatzizmusnak a fikciókkal legkézenfekvőbb módon összehangolható verzióját, a propozícióersatzizmust.⁵ A propozícióersatzizmus szerint egy lehetséges világ nem más, mint propozíciók maximális és konzisztens halmaza. A propozíciók (egyes elképzelések szerint) olyan elme- és nyelv-független, szükségszerű absztrakt partikuláris létezők, amelyeket a különböző nyelveken tett kijelentő megnyilatkozásokban állítunk (lásd Tózsér 2009. 192–193). Vagyis tipikusan platonikus entitások.⁶ Tehát ELVR (mint LV2) nemcsak hogy egy elérhető pozíciót képez (legalábbis egyelőre) a fiktív karakterek metafizikai kérdései kapcsán, hanem egy *platonista* opciót, ennél fogva pedig az elméletek logikai terének releváns elemeként jóval több figyelmet érdemelne.

Természetesen mivel Zvolenszky Sainsbury érveivel foglalkozik, utóbbi pedig nem érinti a platonizmus elképzelését, jogosnak tűnik az is, hogy Zvolenszky is hasonlóképp jár el. Amire itt fel akartam hívni a figyelmet, az pusztán annyi, hogy a platonizmus (a fiktív karakterek kapcsán) és az ersatzizmus (a lehetséges világok kapcsán) szintén *természetes* kombinációt jelent. Másrészt, mivel Zvolenszky több alkalommal is úgy érvel a későbbiekben, hogy a kategóriahiba-ellenvetés *túl erős, túl sokat bizonyít*, és (noha a fiktív karakterekre vonatkozik) olyan opciókat is kizár például a lehetséges világok kapcsán, amiket nem szeretnénk, legitimnek tűnik az a felvetés, miszerint a fiktív karakterek kapcsán platonista ersatzisták is több figyelmet érdemelnek az összkép szempontjából.

* * *

⁵ Az elnevezést Tózsér Jánostól vettem, vö. Tózsér 2009. 192 skk.

⁶ A propozíciók ilyen jellegű felfogása nyilván csupán egy a számos lehetőség közül. Zvolenszky jelzi (2013b. 305, 14. jegyzet), hogy számos elképzelése van a propozícióknak, ám neutrális marad azok természetét illetően. Itt azonban elegendő csupán annyi is, hogy a propozícióknak *ez* a felfogása is releváns.

Térjünk rá Zvolenszky koncepciójának (B) pozitív projektjére. A szerző azt az alapvetőnek és plauzibilisnek tekinthető intuíciónkat köti össze Kripke tulajdonnevekre vonatkozó meglátásaival, hogy a fiktív karakterek a szerzőik alkotásai. Zvolenszky (2012. 90) szerint természetes módon élhetünk azzal a meglátással, miszerint

(1) Harry Pottert J. K. Rowling alkotta meg.

A probléma az (ahogy erre az idézett szakirodalmak is utalnak), hogy amennyiben (1) névértéken vett olvasatához ragaszkodunk, számos nehézségbe ütközünk – például abba, hogy a magyarázat jóval *rejtélyesebb* lesz, mint maga a magyarázni kívánt jelenség, nevezetesen a kreacionizmus, emellett nem áll rendelkezésünkre független és megfelelő módon artikulált argumentáció a tézis mellett. Zvolenszky az utóbbira tesz kísérletet. Ennek alapját Kripke két tétele adja (Kripke 1981/2007. 124, vö. Zvolenszky 2015b):

(M) *Metafizikai tétel*: Indokolatlan és alaptalan volna bármely *pusztán lehetséges* tárgyat Gombóc Artúrnak, Sherlock Holmes-nak, unikornisnak stb. tekintenünk.

(I) *Ismeretelméleti tétel*: Indokolatlan és alaptalan volna bármely *aktuális* tárgyat Gombóc Artúrnak, Sherlock Holmes-nak, unikornisnak stb. tekintenünk.

A metafizikai tétel mögött az *alulspecifikáltság problémája* áll, ami nem más, mint-hogy noha a fikció számos dolgot meghatároz az adott fiktív karakter kapcsán (tudjuk, hogy Harry Potter korán elvesztette a szüleit, szemüveges, a tanulással hadilábon áll, stb.), azonban a történet számos egyéb jellegzetességéről hallgat. Ez alapján, ha két olyan, *pusztán lehetséges* személy közül kellene kiválasztanunk Harryt, akik a történet által leírt és meghatározott tulajdonságokkal mind rendelkeznek, akkor az *alulspecifikáltság* fényében nem lenne elégséges alapunk arra, hogy meg tudjuk mondani, *melyikük* is Harry.

Az ismeretelméleti tétel mögött az úgynevezett *véletlen hasonlóság problémája* húzódik. Kripke ide vonatkozó megjegyzéseit (amelyekben Kripke az unikornisok példáján mutatja be, hogy ha a régészek találnának is olyan lényeket, amelyek rendelkeznek az unikornisoknak tulajdonított tulajdonságokkal, még akkor sem tekinthetnénk őket az „unikornis” kifejezés referenciájának) Zvolenszky (2012. 92; 2015b) a következőképp összegzi, idézzük némileg hosszabban:

Kripke két fontos állítást fogalmaz meg: még ha találunk is olyan állatokat, amelyek minőségileg olyanok, mint a mítoszbeli unikornisok, ez nem igazolná, hogy az állatokat unikornisoknak tekintjük, tekintve (i) a történeti kapcsolat hiányát az újonnan lelt fajta és az „unikornis” kifejezés között; és azt, hogy (ii) az unikornis mítosz „merő kitaláció”, vagyis nem a megfelelő módon jött létre ahhoz, hogy a kifejezést az újonnan felfedezett fajra alkalmazzuk. (i) és (ii) rávilágít: az általunk

elképzelt esetben a véletlen minőségi egybeesésen túl nem lenne más kapcsolat a mítoszban leírt unikornisok és a felfedezett aktuális állatfajta között. Egy tulajdonnév esetén azonban a referáláshoz több kell, mint véletlen egybeesés; így aztán nincsenek olyan aktuális tárgyak, amelyek megfelelő unikornis-jelöltek volnának.

Zvolenszky részletesen kibontja ezeket a meglátásokat, és gyümölcsöző módon terjeszti ki őket a tárgyalt területre. Érvei valóban rendkívül meggyőzőek azt illetően, hogy a fiktív karakterek tulajdonnevei nem referálhatnak aktuálisan vagy non-aktuálisan létező *konkrét* hús-vér személyekre, figyelembe véve a tulajdonnevek bevezetésére vonatkozó kripkei nézeteket – történeti-oksági lánc, illetve a név bevezetésének megfelelő módja – és J. K. Rowling szándékait: még akkor is, ha egy konkrét entitás megfelel Harry Potter jellemzői jelentős részének, vagy még ha maga Rowling Harry megalkotása során egy konkrét személyből is merített volna inspirációt, a 'Harry Potter' tulajdonnév, amely szándék szerint egy fiktív karakter tulajdonneve, nem egy konkrét aktuális/non-aktuális személyre referálna. Mindezt valóban elfogadhatjuk, és egyetérthetünk a szerző finomra hangolt érvelésével azt illetően, hogy a fiktív karakterek neveinek esetében a konkrét (aktuális vagy non-aktuális) téridőbeli entitások nem szolgáltatnak megfelelő alapot a referencia rögzítésének történeti-oksági láncán.

Ha a konkrét entitások alkalmatlanok arra, hogy fiktív karakterek neveinek referenciái legyenek, úgy tűnik, maradnak az absztrakt entitások. Zvolenszky rámutat, hogy az absztrakt artefaktum elmélet által posztulált entitások, az emberalkotta kontingens absztrakt tárgyak képesek megfelelni az oksági-történeti lánc által támasztott elvárásoknak, így az egyedüli realista elméletként képes névértéken véve kezelni az (1) állítást is, ezzel pedig eleget tesz azon hétköznapi intuíciónknak, miszerint a fiktív karakterek a szerzőik alkotásai.

Ezen a ponton (Zvolenszky 2012. 98, 28. jegyzet) ismét visszatér a platonizmus. Azonban Zvolenszky rögtön el is utasítja, rávilágítva arra, hogy a szükség-szerű és elmefüggetlen létezőkként felfogott absztrakt entitások a metafizikai és ismeretelméleti tétel mögött meghúzódó észrevételek miatt hasonló problémákba ütköznek, mint azok az elképzelések, amik *konkrét* entitásként tekintenek a fiktív karakterekre – ezek fényében a platonizmus képtelen lesz elszámolni a kreacionizmus elképzelésével.

Nézzük kissé távolabbról a dolgokat. Ha elfogadjuk a kreacionizmus elképzelését, akkor felmerülhet például az az *általános* kérdés, hogy ha a Harry Potter-fikció nem más, mint egy szükségszerűen létező elmefüggetlen proposíció-halmaz, akkor miképp alkothatta meg J. K. Rowling? A történetekre úgy szokás gondolni, mint amiket *létrehoznak*, vagyis azokat valakinek ki kellett egyszer találni, adott esetben le kellett írni, publikálni kellett, stb. Ez alapján a történetek és fikciók jelentős mértékben függnék a szerzőjüktől. J. K. Rowling előtt nem léteztek a Harry Potter-történetek, ám miután kitalálta őket, már beszélhettünk Harry Potter-történetekről. Ez azzal jár, hogy a történetek és fikciók létezése

pusztán *kontingens*, ugyanis a szerzőjük is pusztán kontingensen létezett, létezésük egy bizonyos időbeli kiindulóponthoz kötődik.

Kiutat jelenthet számunkra az az elképzelés, miszerint érdemes lenne megkülönböztetnünk az absztrakt időtlen *típusokat* a konkrét kontingens *példányoktól* (lásd Woodward 2011). Ennek értelmében létezik egy szükségszerű, elme-független absztrakt propozícióhalmaz, a Harry Potterről szóló állítások halmaza, ami nem más, mint a *Harry Potter-típus*, J. K. Rowling pedig pusztán ennek egy *Harry Potter-példányát* hozta létre a Harry Potter történetek első kötetével. Vagyis a Harry Potter-példányok ebben az értelemben nem mások, mint tintanyomatok a lapon, lefűzött és kiadott lapok meglehetősen terjedelmes sorozatai. Ez az elképzelés nem feltétlen áll közel a fikcióról vallott hétköznapi meggyőződéseinkhez, azonban számos ponton előnnyel járhat egy ilyen nézet elfogadása.

Első körben például megőrizhetjük azt az intuíciónkat, miszerint a történetek és a fiktív karakterek a szerzőik alkotásai – valóban J. K. Rowling volt az, aki aktuális világunkban megalkotta a Harry Potter-példány(oka)t. A kreacionizmust tápláló intuícióink – legalábbis eme megközelítés szerint – csupán a Harry Potter-példányokra vonatkoznak. A Harry Potter-példányok valóban a szerzőik alkotásai, tőlük függenek egy bizonyos erős értelemben, és ezáltal kontingens létezők. Azonban ez nem jelenti azt (noha ezt Zvolenszky is elfogadja), hogy ne létezne egy szükségszerű absztrakt, mondjuk propozícióhalmaz, amely maga az időtlen Harry Potter-típus.⁷

Ha ezt elfogadjuk, akkor nyugodtan mondhatjuk, hogy noha az aktuális világunkban, @-ban, a dolgok úgy alakultak, hogy J. K. Rowling volt az, aki megalkotta a Harry Potter-példányt, mindazonáltal a dolgok alakulhattak volna másképp is. Ha J. K. Rowling mondjuk inkább részecskefizikával foglalkozott volna, akkor valaki más találta volna ki (vagy legalábbis találhatta volna ki) a varázslótanonc sokak által kedvelt történetét. Más lett volna az, aki az absztrakt Harry-Potter-típus egy konkrét kontingens példányát kidolgozza. Mi több, képzeljünk el egy tetszőleges v_1 lehetséges világot, ahol 1997-ig szintén senki nem alkotta meg ezeket a történeteket, és amely világban J. K. Rowling részecskefizikus, és nem sok időt tölt kitalált történetek papírra vetésével. Azt kellenne mondanunk, hogy v_1 -ben senki nem alkotja (vagy alkothatja) meg a Harry Potter-példányokat? Nyugodtan azt felelhetjük erre, hogy nem ez a helyzet. Feltehetően v_1 -ben valaki más lesz az, aki megalkotja a Harry Potter-típus egy konkrét és kontingens példányát, például azzal, hogy pontosan ugyanazokat a szavakat, ugyanazon sorrendben veti papírra.⁸

⁷ A szerzők és alkotásaik közti függési viszonyról részletesen lásd Thomasson 1999.

⁸ Természetesen itt felmerül a művészeti-esztétikai művek azonosságának és individualitásának kérdése. Még ha el is fogadjuk azt, hogy két különböző ember is leírhatta ugyanazokat a hangokat, ezáltal ugyanazt a zenei művét létrehozva, nem kell elfogadnunk, hogy ugyanaz lenne a helyzet például a regények kapcsán – és feltehetően nem is ez a domináns álláspont a kortárs esztétikai diskurzusban. Mindazonáltal azt a *lehetőséget* nem zárhatjuk ki,

Felmerülhet a kérdés, hogy v_1 Harry Pottere megegyezik-e @ Harry Potte-rével. Nem feltétlen kell hogy így legyen. Ha igazként fogadjuk el ELVR-t és megteesszük a történet-típus és történet-példány megkülönböztetést, akkor mondhatjuk, hogy a Harry Potter-történet típus számtalan különböző történet-példányát hozhatjuk létre, és @-ban J. K. Rowling az x példányt, v_1 -ben valaki más, mondjuk, J. K. Rowling y -t hozta létre. Azonban azt is mondhatjuk, hogy x és y valójában azonos (vagy épp *hasonmásokról* van szó), és ebből kifolyólag v_1 Harry Pottere nem más, mint az aktuális világunk Harry Pottere. Ezt nem kell itt eldöntenünk, a kérdés sokkal inkább az, hogy ha el akarnánk dönteni, akkor milyen módon tehetnénk ezt meg.

Zvolenszky több alkalommal hangsúlyozza, hogy a fiktív karakter létrehozására irányuló szerzői szándék, illetve az ahhoz kötődő *történeti-oksági* lánc hiánya miatt hiúsul meg az az elképzelés, hogy a mi világunkban előforduló 'Harry Potter' tulajdonnévvel evilági vagy más lehetséges világbeli konkrét személyre referálunk. Ezt el is fogadhatjuk. Azonban ha tartani akarjuk azt, hogy pontosan ugyanarra a *Harry Potterre* referál Zvolenszky, J. K. Rowling és bárki, aki olvassa a regényeket és beszél róluk, akkor feltehetően a szerzői szándékon és a releváns, referenciát meghatározó történeti kapcsolaton túl utalnunk kell annak empirikus manifesztációjára, a konkrét és kontingens könyvben foglaltakra is. Ez az empirikus manifesztáció valóban hiányos, számos szálát és lehetőséget nem köt el explicit módon (feltehetően Rowling számos olyan tulajdonságot és érzést kapcsol Harryhez, amit az olvasók nem tesznek), ám – némileg tautologikusan fogalmazva – amit elköt, az el van kötve. Ha Harry @-ban a ϕ , ψ tulajdonságokkal rendelkezik a könyv szerint, és mondjuk semmi mással, a v_1 -beli Harry pedig szintén a ϕ , ψ tulajdonságokkal bír és semmi mással (hasonlóképp ezt kiterjesztve az többi szereplőre), akkor nyugodtan mondhatjuk, hogy a Harry Potter-történettípusnak ugyanazt a történet-példányát hozták létre v_1 -ben és @-ban.

Milyen előnyökkel jár ez? Miközben elfogadhatjuk Zvolenszky érveit arra vonatkozóan, hogy a fiktív karakterek tulajdonnevei nem referálhatnak megfelelő módon konkrét aktuális és más non-aktuális konkrét személyekre, nem feltétlen kell így eljárunk ELVR itt vázolt verziója esetében. J. K. Rowling valóban megalkotta Harryt az aktuális világban (ám Harry nem absztrakt, hanem konkrét artefaktum), és a szerzői szándék figyelembe vételével referenciáját is rögzíthetjük. Ebben az értelemben (M), (I) és a mögöttük meghúzódó belátások nem befolyásolják negatív módon a fiktív karakter tulajdonnévnek referenciáját.

---

hogy két szerző ugyanazon szavakat, ugyanazon sorrendben veti papírra. Természetesen felmerülhet, hogy nem ugyanazon regényről és regényhősökről van szó: x szerző *szándéka* esetleg épp az a regénnyel, hogy pozitív példát mutasson a fiatal számára, míg y szerző *szándéka* az volt, hogy a történet révén az idősek figyelmét hívja fel a fiatalok problémás viselkedésére. Ez nyilvánvalóan a regény *értelmezésének* kérdése, tekintve, hogy amikor pusztán a szavak egymásutánosságát vesszük szemügyre, akkor a két regény megkülönböztethetetlen.

Mire való akkor az absztrakt történet-típus? Azon túl, hogy a történettípus mint propozícióhalmaz alapul szolgálhat a történet-példány állításainak szemantikai karakterizációjához, a más lehetséges világokban lévő Harry Potter-alkotások alapjának is tekinthetjük őket úgy, hogy egyes világokban ugyanazt a történetet alkotják meg „belőle”, mint a mi világunkban (ha azt mondjuk, hogy v_1 és @ Harry Pottere közti „hasonlóság” nem elég a kettő referenciájának és a történet azonosságához, akkor feltehetően ezt kellene mondanunk az aktuális világ különböző olvasói és nyomtatott példányaira is, tudniillik hogy a különböző olvasók különböző Harryre utalnak, és a különböző kiadásokban különböző Harry jelenik meg), miközben annak lehetőségét is meghagyjuk, hogy más *Harry Potter*-történeteket alkossanak meg a különböző lehetséges világokban azért, hogy a történet-típus más elemeit építik be a történet-példányba.

Mi több, ezzel az elképzeléssel számos különböző, olykor inkompatibilisnek tűnő intuíció által támogatott állítással is elszámolhatunk. Egyesek szerint Harry Potter nem létezik – e nézet szerint azoknak, akik ilyen irrealista módon állnak a kérdéshez, igazuk van annyiban, amennyiben ez alatt azt értik, hogy Harry Potter nem létezik hús-vér emberként. Mások szerint Harry Potter létezik – ennek igazságához azt kell belátnunk, hogy Harry egyrészt létezik a kontingens és konkrét történet *szerint* (ez elég lenne egy Sainsburyhez hasonló irrealista számára), és ez esetben a „Harry Potter létezik” egy tipikus elliptikus fikcionalista állítás, amelyet, ha a megfelelő fikciós operátorral („A Harry Potter történetek szerint ϕ ”) kiegészítünk, akkor egy igaz állítást kapunk. Másrészt azt az erős állítást is igazként fogadhatjuk el, miszerint Harry Potter *valóban* létezik aktuálisan, az aktuális világban (mint absztrakt reprezentáció ELVR értelmében), miközben nem-aktualizált. Mindezen felül, ahogy láttuk, azt az (1) állítást is értelmezhetjük, és névértéken vehetjük, miszerint Harry Pottert J. K. Rowling alkotta meg. A Harry Potter történet-példányt, és ezáltal Harryt valóban J. K. Rowling kitartó munkásságának köszönhetjük.

Természetesen ez a megközelítés jóval több munkát és jóval több részlet kidolgozását követeli meg tőlünk, itt mindössze arra akartam felhívni a figyelmet, hogy feltehetően, ha a lehetséges világok kapcsán az LV2 opcióra, a fiktív karakterek kapcsán pedig az F2 álláspontra helyezkedünk, akkor is plauzibilis módon kezelhetjük a fiktív karakterek kérdését, anélkül, hogy elköteleződnenk az emberalkotta absztrakt entitások mellett.⁹

⁹ Meg kell jegyeznünk, hogy Zvolenszky (2012. 103) említi a típus-példány különbséget a zenei művek esetében. Azonban a szerző ott úgy érvel, amennyiben jól értem, hogy például Mozart *A varázsfuvola* megalkotásával egy absztrakt típust hozott létre, és az egyes előadások alkalmával ezek konkrét példányai hangzik el. Azonban az általam vázolt típus-példány distinkció értelmében Mozart eredetileg is egy konkrét példányt hozta létre *A varázsfuvolának*, nem pedig egy absztrakt típust. Ebben az értelemben két dolgot mondhatunk: vagy azt, hogy (i) az eredeti létrehozás után az egyes előadások folyamatosan sajátosan példázzák az absztrakt *Varázsfuvola*-típust. Ám mivel szándék szerint ezeken az előadásokon Mozart darabját játsszák, nem pedig egy absztrakt-típust fedeznek fel és konkretizálják, nem tűnik

Térjünk rá röviden Zvolenszky (A) negatív projektjére, ahol a szerző a Sainsbury-féle kategóriahiba-ellenvetést próbálja meg kivédeni. Sainsbury érve szerint a kategóriahiba abban áll, hogy ha a fiktív karakterek artefaktualista elképzelését valljuk, akkor azok rossz ontológiai kategóriába kerülnek – absztraktak lesznek, nem pedig konkrétak. A probléma az, hogy Harry Potter absztrakt entitásként pusztán az ‘absztrakt entitásnak lenni’ és a ‘fiktív karakternek lenni’ tulajdonságokat példázza (*exemplify*), mindazok a tulajdonságokat pedig, amelyekkel a karakterek a szerzőik (és olvasóik) szerint rendelkeznek, amelyeket példázniuk kellene, valójában csupán kódolják (*encodes*), vagyis a történet szerint kódolva van Harry kapcsán, hogy ő varázslótanonc, hogy kinek a gyereke stb. Emiatt pedig Sainsbury szerint a fiktív karakterek *nem rendelkeznek* azokkal a tulajdonságokkal, amelyekkel a szerzőik és olvasóik szerint rendelkezniük kellene (amelyeket példázának), és így folyamatosan masszív tévedésben leledzünk mindannyian Harry Potterrel kapcsolatban, még maga J. K. Rowling is – ez pedig nehezen elképzelhető.

Zvolenszky arra tesz kísérletet, hogy három argumentum bevetésével rámutasson, hogy ha Sainsbury érve helytálló lenne, akkor túl sokat bizonyítana, és metafizikai nézeteink mintázatának jelentős részét felül kellene vizsgálnunk – ami szintén nehezen elképzelhető. Ezeket az érveket itt nem fogjuk részletekbe menően tárgyalni, pusztán néhány jellegzetességükre hívom fel a figyelmet. Zvolenszky első érve (A1) arra kíván rámutatni, hogy amennyiben elfogadjuk a fiktív karakterek kapcsán a kategóriahiba-ellenvetést, akkor azt rögtön alkalmazhatnánk egy teljesen eltérő területen is: például az ersatzizmus bármely formájára, és ez által LV2 egy non-starter opció lenne a lehetséges világok tekintetében: ez pedig nem tűnik kielégítőnek.

Zvolenszky gyakorlatilag a következőt dilemmával áll elő: vagy (i) mind a fiktív karakterek, mind pedig a lehetséges világok kapcsán alkalmazzuk a kategóriahiba-ellenvetést, vagy (ii) pedig egyik területen sem alkalmazzuk. Mivel az ersatzizmus kapcsán a szakirodalmi konszenzus szerint nem érvényes a kategóriahiba-ellenvetés, Zvolenszky szerint a fiktív karakterek kapcsán sem vethető be. „Bárki, aki úgy gondolja: a világ-ersatzizmust ennyire könnyen nem lehet aláásni, minden oka megvan arra, hogy a kategóriahiba-ellenvetést (akár az artefaktualizmus, akár a világ-ersatzizmus ellen irányul) gyanúsnak gondolja” (Zvolenszky 2013b. 301).

---

kívánatosnak. Vagy mondhatjuk, hogy (ii) az egyes előadások az eredeti *Varázsfuvola*-példányhoz hasonló példányokat hoznak létre, expliciten másolva az első példányt (amennyire az eredeti műtől való eltérést engedélyezzük). Mivel az eredeti példány a típus egy esete, a példányhoz szándék szerint hasonló további esetekkel sem lesz gond (noha nyilván számolni kell a szórítész-jellegű problémákkal). Ezt az észrevételt feltehetően Zvolenszky (2012) tanulmányának harmadik részében található Sainsbury ellen irányuló érvek közül a második kapcsán is felvethetnénk. Vö. Zvolenszky 2013a. 304–305.

Az, hogy az ersatzizmusra (LV2) valós vagy csupán vélt alternatívaként tekintünk, számos szempont figyelembe vételének függvénye.¹⁰ Feltehetően sokak számára nem okoz problémát az ersatzizmus figyelmen kívül hagyása, így azt is gondolhatják, hogy a kategóriahiba-ellenvetés működképes LV2 ellen is. Sőt, adott esetben üdvöztetőnek is gondolhatják sokan ezt a lépést,¹¹ azonban ez a kérdés jóval túlmutat a tanulmány keretein. Természetesen ez nem kíván érv lenni Zvolenszky argumentumával szemben, ahogy maga Zvolenszky is némileg inkább *figyelmeztetésnek* szánja megjegyzéseit (ti. hogy Sainsbury ellenvetése túl sokat bizonyítana), mindazonáltal a mérleg nyelvének kibillentéséhez az egyes pozíciók mellett számos további szempontot is be kellene áraznunk, hogy eldöntsük, az ersatzizmus non-starter opciónak történő nyilvánítása kinek okoz gondot.

Érdemes lenne megemlíteni néhány problémás kérdést Zvolenszky saját elmélete ellen is. Zvolenszky (2012. 97) azt állítja, hogy

Az artefaktualizmus szerint Harry Potter egy aktuális tárgy; pusztán a többi olyan konkrét tárggyal ellentétben [...] Harry Potter absztrakt. Mégis az a tény, hogy ő absztrakt artefaktum, lehetővé teszi a fizikai világtól való oksági-történeti függőségét: az 1990-es években J. K. Rowling kreatív tevékenységei hozták létre azt, hogy Potter aktuális (nem pedig pusztán lehetséges) absztrakt tárgy. A releváns függőség lehetővé teszi Harry Potternek, mint absztrakt artefaktumnak, hogy Rowling ‘Harry Potter’ nevének megfelelő referenciája legyen, ennek kapcsán pedig az olyan problémák, mint a történeti összefüggéstelenség [...] az esetleges hasonlóság és végül az epiztemológiai tézis nem merülnek fel.

Vagyis: mivel Rowling kreatív, írói tevékenységének (*gondolati világa* kivételésének) köszönhetően született meg Harry, el tudunk számolni a kreacionizmus alapvető intuíciójával és megfelelő referenciát tudunk biztosítani Harry számára – történetileg és okságilag Harry Rowling alkotói tevékenységéhez kötődik.

Általában az kevésbé tűnik problémásnak, hogy az alkotók miként referálnak saját teremtményeikre. Épp ők hozták létre a fiktív karaktereket – ha valaki, akkor Rowling már csak igazán tudja, hogy kire *szándékozik* referálni, amikor Harry Potterről beszél. A probléma valójában ott van, hogy miképp tudunk *mi*, olvasók, rajongók referálni *pontosan ugyanazokra* a teremtményekre, akikre a szerzők utalnak. Ha referencia meghatározása kapcsán alapvető fontosságú történeti kapcsolatra gondolunk, melynek a végén a szerzők alkotói, mentális tevékenységeire, szándékaira, pszichológiai állapotaira utalunk (egyfajta Grice-iánus

¹⁰ Ennek a megfontolásnak a részleteiről lásd Tuboly 2015.

¹¹ Első körben ide sorolhatnánk a lehetséges világok tekintetében vett fikcionalistákat, kombinatorialistákat és mindazokat, akik nem az ersatzista által szolgáltatott ontológiai csomag mozgósításával képzelik el a modalitás elemzését.

értelemben), akkor az egész megoldás némileg rejtélyesnek tűnhet.¹² Ahhoz, hogy a szerzősége hivatkozzunk, ismernünk kell a szerző mentális állapotait, pszichológiai attitűdjeit és szándékait. Ha pedig ezeket bármilyen formában is problémásnak tartjuk, akkor ezekre hivatkozni legalábbis is rejtélyessé teszi az artefaktualizmust és jóval több munkát igényel az álláspont védelme az elme-filozófia megfelelő pozíciójának kiválasztásával.

Továbbá felmerül az a kérdés is, hogy miképp lehetséges történeti-oksági lánc Rowling és Harry között. Ne feledjük, hogy Harry egy absztrakt entitás. Miképp tudunk elkeresztelni egy absztrakt entitást? Feltehetően nem oksági úton, hiszen (a legtöbbször szerint) az absztrakt entitások egyik sajátossága, hogy nem rendelkeznek oksági erővel. De valószínűleg nem is rámutatással – rámutatni legfeljebb konkrét Harry Potter-példányokra tudnánk, nem absztrakt entitásokra. Ha létezik is megoldás erre, Zvolenszky még nem adta meg.¹³

Mindazonáltal, még ha feltesszük is, hogy van egy bizonyos időpont, amikor Rowling alkotói tevékenységének köszönhetően absztrakt artefaktumként megszületett Harry, akkor is megmaradnak bizonyos nehézségek. Mi is a „létrehozás” pontos ideje? Amikor Rowling először gondolt Harryre, mondjuk akár egy másik név alatt is? Vagy amikor kitalálta Harry nevét? Feltehetően Rowling hosszú ideig dolgozott Harry karakterén és történetein – melyik ponton alkotta meg Harry végleges karakterét? Mikor leadta a kéziratot t_1 -ben? Tegyük fel, hogy a kéziratot bizonyos apró javításokra visszaküldte a kiadó, és Rowling t_2 -ben át is dolgozta azt, majd t_3 -ban leadta a végleges kéziratot. Az a Harry, aki t_3 -ban szerepel a könyvben, megegyezik azzal a Harryvel, aki t_1 -ben volt jelen? Esetleg volt t_1 -ben egy absztrakt artefaktum, majd t_3 -ban egy *újabbat* is létrehozott Rowling? Hogyan kellene az absztrakt artefaktum megszületésére gondolunk? Egy konkrét *időpillanathoz* kötött, vagy egy jól meghatározott *eseményhez*, esetleg egy hosszabb *folyamathoz*? Feltehetően mindhárom válasz eltérő ontológiai elköteleződésekkel jár annak megfelelően, hogy időpillanatokban, eseményekben vagy folyamatokban hiszünk.

Vagyis egy speciális ár-előny játékban a következő dilemma elé kerülünk: vagy (i) elfogadjuk a kreacionizmus intuícióját, amelyet látszólag csak az artefaktualizmus tud megválaszolni, ám ekkor válaszolnunk kell a fentebb feltett kérdésekre, vagy (ii) olyan alternatívák után nézünk, amelyek nem szembesülnek ezekkel a kérdésekkel, ám a kreacionizmussal sem (feltétlen) tudnak mit

¹² Stuart Brock (2010. 338) is egyfajta rejtélyességet ró fel az artefaktualizmus védelmezőinek.

¹³ Egy szóbeli beszélgetés során Zvolenszky arra utalt, hogy kell lennie megoldásnak, hiszen az absztrakt matematikai tárgyakat (tételeket, halmazokat, függvényeket stb.) is elnevezzük, és jól boldogulunk velük. Álláspontom szerint ez valóban megfelelő kiutat jelenthetne, azonban ekkor a matematika filozófiája kapcsán kell mélyebbre ásni és mérlegre tenni a különböző opciókat: például feltehetően az E. Szabó László által védelmezett fizikalista matematikafelfogás nem jár együtt absztrakt entitásokkal, és a tárgyak elnevezése is kevésbé problémás. Lásd például E. Szabó 2003.

kezdeni. Esetleg az egész ár-előny játékot elhagyhatjuk, és újabb pozitív alternatívák után nézhetünk.

Ugyanis még ha meg is tudjuk válaszolni az összes ilyen jellegű kérdést, felmerülhet valakiben: mi szükség van az *emberalkotta absztrakt tárgyakra*? Zvolenszky szemszögéből persze a kérdés a következőképp hangzana: miért kelle-ne egyáltalán ódzkodnunk az emberalkotta kontingens absztrakt entitásoktól? A szerző (2012. 85; 2013b, 297–298) maga is említi a konkrét/absztrakt distinkció adekvát felállításának nehézségeit, azonban a kérdést első körben megközelít-hetjük a példákra való hivatkozással.¹⁴ Tipikusan konkrét entítások az olyan tér-időben lokalizált kontingens létezők, mint a székek, asztalok, házak, emberek, bolygók. Tipikusan absztrakt entítások az olyan téren és időn kívüli, okságilag impotens szükségszerű létezők, mint számok, halmazok, univerzálék, propozi-ciók. Azonban sokan úgy gondolják, hogy ezzel nem fedtük le teljes mértékben a létezők természetét illető metafizikai kérdéseket, ugyanis számos alapvető és gyakorlati szempontból rendkívül fontos elemet nem tudunk felvenni az ek-képp meghatározott absztrakt/konkrét kategóriákba. Ezért bevetnek egy har-madik kategóriát, az emberalkotta kontingens absztrakt létezők tartományát, melybe tipikusan olyan entításokat sorolnak, mint a különböző játékok és azok speciális lépései (foci, sakk), különböző társadalmi intézmények (házasság, mi-niszteri posztok), vallások, tradíciók, receptek, márkák, szavak és nevek, zenei és irodalmi műalkotások – a listát pedig minden valószínűség szerint itt is hosz-szasan folytathatnánk.

Zvolenszky, ahogy maga is megjegyzi (2012. 99), arra kíván az érveiben rá-mutatni, hogy amennyiben elfogadnánk a kategóriahiba-ellenvetést a fiktív ka-rakterekkel szemben, úgy azt nem csupán az ersatzizmus ellen, hanem az összes többi absztrakt artefaktum ellen is felhozhatnánk, ezzel pedig túl sokat bizonyí-tana Sainsbury, mi több, a kontingens absztrakt entítások kategóriáját általában *nem szeretnénk feladni*. Noha egy ilyen jellegű pragmatikai érvelés nehezen le-hetne konkluzív, Zvolenszky hosszas és kidolgozott argumentációkkal próbálja motiválni álláspontját. Végül annak a meggyőződésének ad hangot több helyen is (2012. 102, 106, 35. jegyzet), hogy az emberalkotta absztrakt entítások kate-góriája melletti elköteleződés filozófiai hasznosságának fényében a bizonyítás terhe azokon van, akik azt tagadni kívánják.

Amennyiben nem fogadjuk el Zvolenszky érvelését, arra kell rámutatnunk, hogy az emberalkotta absztrakt entítások kategóriájába sorolt jelenségek meg-magyarázhatók anélkül is, hogy ilyen jellegű metafizikai elkötelezettséget kelle-ne vállalnunk, vagy némileg radikálisabb módon – bármilyen metafizikai elköte-

¹⁴ Az absztrakt/konkrét distinkció felvázolásának lehetőségeihez lásd (Lewis 1986) 1.7. alfejezetét.

lezettséget kellene vállalnunk. Ez valóban hosszadalmas, bonyolult, részletekbe menő vizsgálódásokat igényelne (ahogy láttuk, a lista meglehetősen hosszú és a rajta szereplő tételek is alapvető fontosságú elemek, amelyek kapcsán számos – egymással feltehetően inkompatibilis – intuíciónkat kellene összehangolnunk), és a siker korántsem garantált. Mindazonáltal egyes pontok kapcsán felhívhatjuk a figyelmet a plauzibilis alternatívákra. A társadalmi intézmények, és ebből kifolyólag a játékok, tradíciók kapcsán is megpróbálhatjuk követni Peter Winch (1988) elképzelését, aki szerint az említett jelenségek alapvetően fogalmi természetűek, szabályok és előírások összességéből állnak. Winch nem foglal állást ezek metafizikai kérdéseit illetően, *megértő szociológiát művel*. Nyilvánvalóan felmerül a kérdés, hogy Winch sem *konkrét* entitásokra utal, a fogalmak, szabályok, előírások legalábbis nem-konkrétak (metafizikai értelemben): a kérdés persze az, hogy végső soron nem emberalkotta absztrakt tárgyak-e. A kérdés mindenképp fontos, azonban itt nem kell eldöntenünk.

Természetesen vitathatjuk, hogy egy ilyen wittgensteiniánus jellegű megközelítés hallgathat-e a metafizikáról, mindazonáltal jó okunk van azt gondolni, hogy neutrálisak maradhatunk itt az ontológiai kérdésekben.¹⁵ Az emberalkotta absztrakt entitásokat érintő összes kérdést megpróbálhatjuk lefordítani gyakorlati kérdésekre is, azaz olyan kérdésekre, minthogy milyen funkciót látnak el mindennapi életünkben a játékok, társadalmi intézmények, hagyományok, receptek stb., vagy éppen, hogy mi a forrásuk, geneziséük ezeknek az intézményeknek és gyakorlatoknak. A társadalmi intézmények szerepe egyre gyakrabban kerül elő az analitikus filozófiában is, főképp a nyelvi érintettség kérdései kapcsán. Robert Brandom filozófiája megfelelő alapot nyújthat számunkra a szabályok, intézmények, szokások és egyéb, főképp gyakorlatokban manifesztálódó jelenségek nem-metafizikai jellegű értelmezése esetében.¹⁶

* * *

Tanulmányomban arra kívántam rámutatni, hogy bizonyos pozíciók, amelyeket Zvolenszky látszólag meglehetősen gyorsan kizár, vagy épp később minősít alkalmatlannak az általa előírt feladat elvégzésére, továbbra is élő opciók képezhetnek. Hasonlóképp a fiktív karakterek és a lehetséges világok különböző elméleteinek lehetséges kombinációi kapcsán is fontos lenne számba vennünk azokat, amiket a szerző (saját kereteinek szempontjából érthető okokból) nem tárgyal. Ezek az elképzelések, egy megfelelően finomra hangolt kidolgozás után, remélhetőleg vállalható alternatívát kínálhatnak a fiktív karakterek mint

¹⁵ Hasonlóképp megemlíthetjük az adott kérdéses területek kapcsán Ian Hacking dinamikus nominalizmusát, lásd Hacking 1986.

¹⁶ Lásd Brandom 1994; 2008.

emberalkotta absztrakt entitások elképzelésével szemben. Mi több, Zvolenszky pozitív elmélete kapcsán is feltehetünk számos, aggodalomra okot adó kérdést. Természetesen több dolgot kell még mérlegre tennünk (főképp a pozitív alternatívák esetében), az azonban tény, hogy a következő lépést az artefaktualizmus ellentáborának kell megtennie, hiszen Zvolenszky rendkívül következetesen és szubtilisan előadott érveinek köszönhetően, illetve az álláspontja mellett felhozott indokai fényében első körben egy meglehetősen motivált álláspont képét tárta elénk.

IRODALOM

- Adams, Robert M. 1974. Theories of Actuality. *Noûs*. 8. 211–31.
- Brandom, Robert 1994. *Making it Explicit: Reasoning, Representing and Discursive Commitment*. Cambridge/MA, Harvard University Press.
- Brandom, Robert 2008. *Between Saying and Doing: Towards an Analytic Pragmatism*. Oxford, Oxford University Press.
- Brock, Stuart 2010. The Creationist Fiction: The Case against Creationism about Fictional Characters. *Philosophical Review*. 119. 337–364.
- Hacking, Ian 1986. Making Up People. In Thomas C. Heller – Morton Sosna – David E. Wellbery (szerk.) *Reconstructing Individualism: Autonomy, Individuality, and the Self in Western Thought*. Stanford/CA, Stanford University Press. 161–171.
- Kripke, Saul 1973/2013. *Reference and Existence*. Oxford, Oxford University Press.
- Kripke, Saul 1981/2007. *Megnevezés és szükségszerűség*. Ford. Bárány Tibor. Budapest, Akadémiai.
- Lewis, David 1986. *On the Plurality of Worlds*. Oxford, Basil Blackwell.
- Plantinga, Alvin 1976. Actualism and Possible Worlds. *Theoria*. 42. 139–160.
- Sainsbury, Mark 2010. *Fiction and Fictionalism*. London, Routledge.
- Stalnaker, Robert 1976/2004. Lehetséges világok. Ford. Hunyady András. In Farkas Katalin – Huoranszki Ferenc (szerk.) *Modern metafizikai tanulmányok*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 99–109.
- Szabó László, E. 2003. Formal Systems As Physical Objects: A Physicalist Account of Mathematical Truth. *International Studies in the Philosophy of Science*. 17. 117–125.
- Thomasson, Amie L. 1999. *Fiction and Metaphysics*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Tőzsér János 2009. *Metafizika*. Budapest, Akadémiai.
- Tuboly Ádám Tamás 2014. Metaphilosophy at Work – Kripke on Reference and Existence. *Logical Analysis and History of Philosophy*. 17. 221–226.
- Tuboly Ádám Tamás 2015. David Lewis érveiről a lehetséges-világ realizmus mellett. In Márton Miklós – Molnár Gábor – Tőzsér János (szerk.) *Realizmus, magyarázat, megértés*. Budapest, L'Harmattan. 175–192.
- Winch, Peter 1988. *A társadalomtudomány eszméje és viszonya a filozófiához*. Ford. E. Bártfai László. Budapest, Akadémiai.
- Woodward, Richard 2011. Is Modal Fictionalism Artificial? *Pacific Philosophical Quarterly*. 92. 535–550.
- Zvolenszky Zsófia 2012. Against Sainsbury's Irrealism about Fictional Characters: Harry Potter as an Abstract Artifact. *Hungarian Philosophical Review*. 56/4. 83–109.
- Zvolenszky Zsófia 2013a. Abstract Artifact Theory about Fictional Characters Defended — Why Sainsbury's Category-Mistake Objection Is Mistaken. *Proceedings of the European Society for Aesthetics*. 2013/5. 597–612.

- Zvolenszky Zsófia 2013b. Gombóc Artúr mint emberalkotta absztrakt tárgy: Miért hibás Sainsbury kategória-hiba-ellenvetése. In Zvolenszky Zsófia *et al.* (szerk.) *Nehogy érvgyűlölők legyünk – Tanulmánykötet Máté András 60. születésnapjára*. Budapest, L'Harmattan. 296–307.
- Zvolenszky Zsófia 2014. Artifactualism and Authorial Creation. *Proceedings of European Society for Aesthetics*. 6/1. 457–469.
- Zvolenszky Zsófia 2015a. Inadvertent Creation and Fictional Characters. *Organon F.* 19/22. 169–184.
- Zvolenszky Zsófia 2015b. Gombóc Artúr mint emberalkotta absztrakt tárgy 2: Egy érv a szerzői alkotás mellett. In Márton Miklós – Molnár Gábor – Tózsér János (szerk.) *Realizmus, magyarázat, megértés*. Budapest, L'Harmattan. 193–207.

